

Антоанета Алипиева
University of Belgrade
Shumen University “Ep K. Preslavski”
alipievaan@abv.bg
ORCID: 0000-0002-7248-3334

Data przesłania tekstu do redakcji: 21.08.2019
Data przyjęcia tekstu do druku: 28.08.2019

Пламен Дойнов – *Поколение и поезия.* 1956–1989

ABSTRACT: Alipieva Antoaneta, Plamen Doynov – *Pokolenie i poeziya. 1956–1989* (Plamen Doynov – *Generation and Poetry. 1956–1989*). “Poznańskie Studia Slawistyczne” 17. Poznań 2019. Publishing House of the Poznań Society for the Advancement of the Arts and Sciences, Adam Mickiewicz University, pp. 337–344. ISSN 2084-3011.

The article deals with Plamen Doynov’s idea of the poetic generations during the time of the socialism. There are the connections between the administrative power and the poets, between the ideological directives and the poetry as an autonomous area. The author suggests the idea of the periodization within poetry during the socialism.

KEYWORDS: poetic generation; periodization; socialist period of the Bulgarian poetry

Поколенческата тема в българската литература и до ден днешен е един от ключовете към възможна периодизация. Не само това: то е ключ към континуума на националната идея за култура и в частност – литература. Като концепция поколението винаги включва общи характеристики, придобити от общ контекст. С други думи, подобно тезисно разчитане на части от националния литературен процес е удобно най-вече в панорамен смисъл, чрез който отделните факти имат не толкова естетически, колкото социологически и идеологически смисъл.

Последната книга на Пламен Дойнов – *Поколение и поезия. 1956–1989* (2018) – прави тъкмо периодизационен опит да проследи историческата еволюция на българската поезия от средата на миналия век до края на същия този век. Портретните ракурси са сведени до минимум за сметка на социалния контекст, силно ангажиращ културното съзнание и отливащ се в произведения и културни жестове – емблеми

на историческото и социално време. Започнал с преглед на поколенческите теории и приложил ги в своеобразната периодизация на поезията от средата до края на XX в., Дойнов подчертава, че у нас поколението е повече маркер на оперативната критика, която го използва като доказателство за противопоставянията в литературния континуум. Гранични състояния на поколенческите конфликти се случват през 40-те и 90-те години на отминалия век, когато се сменя и обществения строй. Тук вече книгата на П. Дойнов прави необходимото, за да излезе от оперативния дискурс и да стъпи върху теоретико-литературна обосновка. А именно: да покаже как концептуалният смисъл на поколението се разгъва като социология на литературата, видяна чрез поетичните поколения. След като изброява различните смисли, които могат да се вложат в термина поколение, Дойнов сепарира периода от 50-те до края на 80-те години на XX в., в който общество и литература тясно се сплитат, поне във видимия си официозен план. Културната политика създава визия за поколение преди епохата на социализма. Това поколение е в най-добрия случай литературна история, то рядко полага почва под поезията по време на соца. Подобна теза е дълго експлоатирана, защото политиката на културата тогава има за цел да подчертае единството на новата поезия, в която всички вътрешни конфликти и различия трябва да бъдат плътно покрити с ефимерната завеса на общ естетически принцип. Възрожденският сблъсък между „млади“ и „стари“ се утаява в социално-историческото разделение между различните общества, зареждащи политически поезията. „Старите“ са политически различни, „новите“ са вечни. Социализмът има претенция да бъде „последното“ общество в България и тази утопия слива партия, държава, литература, култура в едно. Изобщо всичко, включително и поезията, е държавно. Общо и единно. Дойнов пояснява:

Партията е гарант да няма следващо поколение, да няма генерационен конкурент, да няма нов исторически пробив, който да обуслови появата на нови автори, формиращи нова поколенческа общност. [...] Извън дискурса на държавната власт не е възможно никакво ново поколенческо назоваване“ (Дойнов, 2018, 29).

След теоретичната си заявка относно използването на поколението като историко-социален и естетически ключ, следва детайлна социологическа картина на едно от най-известните и най-трудните

за описване поколения в българската поезия – Априлското. Поколениято, което беше фаворизирано, използвано и впоследствие отричано. В неговия път от „Осанна“ до „Разни го“ личат и официалните културни политики в националния процес, и вътрешните групирания и раз-групирания, говорещи за това, че в изкуството и има, и няма общи правила. Разгледан е процесът на конструирането на поколениято – от реалното му попълнение от имена до сдобиването му със символна власт. От спонтанния порив до политическото му поведение. От овластените лидери с държавна (т.е. поетическа) кариера до маргинализирането на определени поети (които пак са държавни, но са изтласкани до „и други“). Различните етапи на конструирането бележат политическата власт на априлците, която не е чак толкова свързана с естетическата власт. Така поколението произвежда административна, а не естетическа йерархия на поетичните имена.

Разгледани са вътрешните разделителни линии в обобщената маса на априлците. Утопичното единно поколение произвежда конфликти между „градското“ и „селското“, между свободния и класически стих, между официозно и неформално (квартири, кафенета, станции), между театрално политическо говорене и частен опозиционен дискурс. Не ще и дума, напреженията възникват под напора на държавната политическа власт, която казва: „Априлското поколение е ново и навеки единно“, а пък поетите казват: „Не сме еднакви“. Както казва Дойнов, поколението губи своето „егалитарно начало, като под менторството на властта се усилва вътрешната му йерархизация“ (с. 86). След завършването на поколението, след легитимирането на политическата му власт, започва неговият разпад. От средата на 70-те поколенията се отваря, политическата цел на отварянето е да се гарантира неговата утопична вечност, да се покаже как всичко следващо е „априлско“ и „социалистическо“. Но тъкмо тази утопия връща културното съзнание към реалността. Представителните държавни поетични антологии със своята политическа, а не естетическа логика предизвикват снизходителни усмивки. Те пък предхождат саморазрушението:

на върха на своята власт – поколението се самоунищожава като реален генерационен субект в името на самата власт. За да го има тоталният и единствен Април,

не бива да има нито „априлско поколение“, нито пък друго поколение след него. Кратката вечност на Април в литературата се гарантира от липсата на генерации и на напрежения между тях (с. 121).

В контекстовия политически портрет на поетичния Април и неговите поетични емблеми се откроява портретът на „водещия априлец“ Любомир Левчев – сомнамбулът-марксист по френската метафора, цитирана от Дойнов. Държавен първенец сред поетите, което ще рече поетичен първенец, Левчев въплъщава ритуалното и театрално поведение, което политическата власт упражнява върху поезията. В главата *Левчев на 50. Първият юбилей на държавния поет* Пламен Дойнов анализира тъкмо театралното вербално и телесно поведение на социалистическа примадона, произвело го в „държавен поет“. В овластена икона, върху която процесите на реалната литературна критика и реалния литературен живот не могат да се приложат. В този аспект Дойнов ликвидира политическата патина от поета Левчев и прави естетическа оценка: „Става безпощадно ясно, че фразата «Левчев е подлога на властта, но иначе е голям поет» е все повече невалидна. Публиката се среща с поезия, писана от автор на висока служба, за която работи държавната машина, за да го въведе в ранг на «световен поет»“ (с. 166).

След политическия портрет на Априлското поколение авторът обособява друг генерационен кръг – „тихата лирика“, чийто пик е най-вече през 70-те години. В контекста на соца тя е привлечена към общността на априлците, и това Дойнов нарича „ситуация на генерационна аморфност“ (с. 213). „Тихата лирика“ не е припозната като поколение поради политическата утопия за вечния социализъм и неговата вечна културна съвършеност и безконфликтност. Но за П. Дойнов тя е точно ново поколение, защото се сменя поетичния арсенал, провокира се различна философия за живота, човека, обществото. Площади, бардове, герои, тълпи, високи гласове и песни изчезват, за да се оградят тесните пространства на самотния индивид, за да зашепнат страховете на малкия човек. Централизираното се разпада. Столичното, държавното, груповото се дублират с провинциалното, частното, индивидуалното. Не ще и дума, това е смяна на културния и литературен код. В концепцията на Дойнов това е ново

поколение, а в концепцията на социалистическия език – това е еволюиращото Априлско поколение. Ако одържавеното Априлско поколение е театралничело парадно, разигравало е публична пиеса с известни и платени професионални поети, то „тихата лирика“ упражнява друг театрален жанр – романтично и публично да отиграе отказа от административна власт и идеологическа коректност. Свободни артисти, така да се каже, въпреки че по това време (а и по всяко време) има ли свободни артисти? Като най-ярък образ на новия вид театрал Дойнов дава фигурата на Борис Христов, в чийто митичен ореол е заложена възхитата от самоотказалия се, самоотстранилия се от литературната стъгда поет в името на постигнатата естетическа цел. Политическото клати крака, спъвано вече от естетическото. Борис Христов е не по-малко изкусен театрал от Левчев. Левчев митично се шампова с печата на дворцовия поет, Христов – с печата на мистичния даровит поет, напуснал покварата и веригите на обществото. Романтични жестове, всеки с различен престиж и полза към притежателите си.

Ако 60-те и 70-те години на ХХ в. преливат и е трудно да отчлениш поколения (въпреки че Дойнов заявява поколенчески разлики), то 80-те години са видимо различни от предходните две десетилетия. Характеристиката „ново“ е ясна – нов литературен бит, нов културен код и език, нова естетика и нов, вече университетски начин на образование. Има оформена съпротива спрямо поезията, литературния бит и въобще спрямо литературните символи на предходниците. Спрямо държавната литература. Между 60-те и 70-те години няма историческо събитие (културното ни съзнание по инерция търси такова, за да задвижи смислите на поколението). Осемдесетте години интуитивно предвкусват предстоящата радикална историческа промяна. Това сдружава „младите“, организира ги в борба срещу „старите“. И тук Дойнов търси вътрешни противопоставяния в рамките на конкретно историческо време. Отделя две поколения в рамките на 80-те. В началото на десетилетието едните са предимно нонсенсови, от втората половина на 80-те поетите са повече класически, спонтанни и български. Но всички се сблъскват с властовото държавно решение, че е невъзможно да се появи „ново поколение след априлското“ (с. 244). Но в края на соца налице е разрыв, съпротива, радикални говори, които имат малко общо с театралните романтически

пози на предшествениците. В смисъл такъв, че съпротивата е спонтанна, искрена, уверена, че Априлското поколение едва се държи на краката си. Но както казва Дойнов, през 80-те се случва знаков отказ – отказ от бащите (с. 255). Поетите от това десетилетие не желаят да унаследяват, да продължават, да формират поетично поколение. Но формират група на съпротивата. За разлика от естетите от 70-те, авторите от 80-те не държат на естетическото, презират теориите за гения, романтическите пози са осмени, демитологизирани, заменени са с рационалната философия на модерния и цивилизационно информиран човек. Спонтанната дарба се заменя с ерудитство. Възлово място в пространството на 80-те е отделено на Георги Рубчев, чиято лирика онагледява „сдобиването с мечтаната [...] активна роля в литературната публичност“ (с. 257). Последното десетилетие на социалистическия режим формира поетично поколение. Към него могат да се приложат характеристики като „ново“, „бунт“, „отрицание на предишните“, „желание за различност“. То не мисли себе си за държавно. И се гордее с това.

Пламен Дойнов е автор на мащабна монография за поезията от 90-те години на ХХ в. (Дойнов, 2007). В книга си *Поколение и поезия. 1956–1989* той дава концептуален сбит портрет на еволюиралото поетично време през последното десетилетие от миналия век. Запушило поколенческите смени и радикални скарвания, Априлското поколение е детронирано твърде свободно и хулигански. Защото вече има историческо събитие. Революционно. По това 90-те години приличат на 50-те. С голяма метла се мете, без естетически принципи, идеята за поколение се разгражда. Поведението на поетите става политическо, бунтарските 80-сет години са нищо в сравнение с революционните политически жестове на авторите – едните, пренесли разбирането си за литература и литературен бит от социализма, и новите, решили, че историческото събитие ще им даде всичко необходимо за престижно пребиваване в литературата. Няма мисъл за поколение. За тези първи разбунени години Дойнов казва:

До средата на 90-те, вместо поколенческа терминология, която неизбежно имплицира периодизационни, прогресистки и властови амбиции, в публичното осмисляне на новото литературно пространство се предлага терминологията на литературните кръгове и на независимите малки поетически групи (с. 266).

Но именно тази разпиляност на ситуации скоро поражда желание за поколение. В крайна сметка по-възможно е да те отчетат в общността, отколкото сам да се бориш за име и място. Малцина успяват като индивидуалности. П. Дойнов отбелязва цялата нестабилност и динамичност на 90-те, във всякакъв план, която трудно слепва претенциите в цяло. Въпреки това 90-те оформят поколение, именно чрез своята радикална агресия срещу всички предходни културни традиции, оформящи литературната и културна менталност на българите. В полето на това десетилетие изригват всякакви страсти, то побира незрелите претенции на поезията, които лека полека се утаяват, за да се върне културното ни съзнание към стабилните периоди на завършеност. Общата характеристика на 90-те е тъкмо политическото като категория, спрямо него поколенията се етикират „стари“ или „млади“.

Книгата на Пламен Дойнов *Поколение и поезия. 1956–1989* използва обобщения смисъл на идеята за поколенията в литературата, за да постигне визия за периодизация. В съвременното ни литературознание са правени подобни опити да се осмисли процеса на поетичната еволюция по време на социализма, но генералният проблем за периодизация още не е завършен. Предстоят и следващи опити в тази насока. Но по отношение книгата на Дойнов е видно едно: налице е концептуална теза относно историческия развой на голям отрязък от националното ни литературно време. И тази теза е постигната през призмата на литературната социология, подкрепена е с широк набор от документи и автентични сюжети на обществения и литературния бит.

Литература

- Александрова, Р. (2013). *Левчев и цинизмът като стил и метод*. e-vestnik.bg, 30 септември. <https://e-vestnik.bg/18762/levchev-i-tsinizmat-kato-stil-i-metod/>. 28.08.2019.
- Алипиева, А. (2004). *Българската поезия от 60-те години на XX век. На повърхността. Под повърхността*. Велико Търново: Слово.
- Алипиева, А. (2010). *Българската лирика през 70-те години на XX век*. Велико Търново: Слово.
- Алипиева, А. (2014). *Българска лирика: „забутаното поколение“ от 80-те години на XX век*. Велико Търново: Слово.

- Дойнов, П. (2007). *Българската поезия в края на XX век*, ч. 1–2. София: Просвета.
- Дойнов, П. (съст.) (2008). *Иван Динков в българската литература и култура. Изследвания, статии, есета*. Библиотека „Личности“. Книга втора. София: Кралица Маб.
- Дойнов, П. (2018). *Поколение и поезия. 1956–1989*. София: Кралица Маб.
- Ефтимов, Й. (2015). *Стълбата на изпитанията: Любомир Левчев на 80*, „Труд“, 30 април.
- Игов, С. (1990). *Поезията на Николай Кънчев*. София: Перо.
- Игов, С. (2001). *Поезията на Иван Цанев*: Четири статии. София: Стигмати.